

אביב הגיע – פסח בא

מעבדות לחירות

"וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֹךְ. וַיִּמְרְרוּ אֶת-חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה, בַּחֲמֹר וּבְלִבְנִים, וּבְכָל-עַבְדָּה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל-עַבְדֹתָם אֲשֶׁר-עָבְדוּ כֹהֵם בְּפָרֹךְ." (שמות, א', י"ג – יד").

1. הסבירו מהי **עבדות**.

2. חפשו באינטרנט כתבה או תמונה המתייחסת לעבדות של ילדים בימינו. הציגו את הכתבה או את התמונה, והתייחסו לנושאים האלה: היכן קיימת עבדות של ילדים? מה הסיבות לניצול ילדים? מה תנאי העבדות? מה תוצאותיהם?

3. בדקו במה דומים תנאי העבדות של הילדים בימינו לאלה של בני ישראל בהיותם במצרים – עבודת פרך, תנאים קשים, ניצול ופגיעה.

4. קראו את הקטע.

"וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה, וְהָיָה הַפֶּה כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, מִבְּכוֹר פְּרֹעֶה הַיּוֹשֵׁב עַל-כִּסְאוֹ, עַד בְּכוֹר הַשָּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר; וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה. וַיִּקָּם פְּרֹעֶה לַיְלָה, הוּא וְכָל-עַבְדָּיו וְכָל-מִצְרַיִם, וַתְּהִי צַעֲקָה גְדוֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי-אֵין בַּיִת, אֲשֶׁר אֵין-שָׁם מֵת. וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה, וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם-אַתֶּם, גַּם-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וּלְכוּ עֲבַדוּ אֶת-ה', כְּדַבְּרֵיכֶם. לֵב גַּם-צִאֲנֹכֶם גַּם-בְּקִרְכֶם קָחוּ כָחוֹ פֶּאֶשׁ דִּבְרַתְּם, וּלְכוּ; וּבִרְכַתֶּם, גַּם-אֹתִי. וַתִּחַזַּק מִצְרַיִם עַל-הָעַם, לְמַהֵר לְשַׁלְּחֵם מִן-הָאָרֶץ: כִּי אָמְרוּ, כָּלְנוּ מֵתִים." (שמות, י"ב, כ"ט – ל"ג)

א. חפשו במילון ובמקורות נוספים את משמעות הערך "**חירות**". בדקו אילו פרשנויות יש למושג זה, וסכמו אותן.

ב. עיינו באמנת זכויות הילד, והציעו שתי זכויות המבטאות את המושג **חירות**, לדעתכם.

ג. הכינו **כתבה** קצרה שכותרתה "**מעבדות לחירות**" אנ **כרזה** הקוראת **למלחמה בעבדות**.

5. יש הטוענים, כי עבדות היא כתבו פסקת טיעון, ובה הביעו את דעתכם על הטענה. בנימוקיכם הביאו דוגמאות.

לדיון

גדולי הדור המצוטטים כאן, שנלחמו נגד העבדות, סללו את הדרך לחירות עמם. דונו בציטוטים המובאים כאן.

1. "להיות חופשי פירושו הרבה מעבר להסרת שלשלאות אזיקים. להיות חופשי הוא לחיות בתוך כדי העצמה וכיבוד החופש של אחרים." (נלסון מנדלה).

2. "חופש אף פעם לא ניתן כמחווה מהמשעבד, עליו להידרש מהמשועבד (מרטין לותר קינג).

חד גדיא / איציק מאנגר (תרגום יעקב שבתאי)

קנה אבינו גדי לבו,
קנה אותו מכבר
ב"חג גדיא" כלא אותו
עם חבל על צואר.
הולכנו את הגדי חיש קל,
משכנו בקרניו
ואם הוא פה או אם הוא שם
לא נגלה עקשו.

עצוב הגדי ומר לו מר
במרי לבו יגנח,
בקניץ לא יראה דשאים
בחרף – שלג צח.
הסדר בא, מוזגים כוסית,
אבי מביט אלי,
שואל אותי: "היכן הגדי?"
אני מושך כתפי.

אומר אחי לי: "איציק, שמע
הרי זה אי אפשר,
על גדי לבו שלא חטא
הלב ממש נשבר."
שואל אבי את נאטל: "נו?"
משיב אחי שלי,
כי מן הפסח שעבר
הוא לא ראה שום גדי.

משיב אני לנאטל: "כן,
מה יש פה לדבר?"
וזה הנה בגליל אביב
צליל ומסחרר.
אבי שותק, אמי בוכה,
ודמעתה מרור;
שרים כלם את "חד גדיא"
אך אוי לו למזמור.

אבי ישן, אמי נמה,
בבית דומיה;
בלאט הוצאנו את הגדי מתוך
ה"חד גדיא".
וגדי לבו בשדה הבּר
קופץ לו כה וכה
ונהנה מן החמה
והעולם כלו.

משימות

1. השיר נכתב בראשית המאה העשרים בגולה. צעירים רבים שחיים בגולה מורדים באורח החיים הדתי, שהיה נהוג בקהילות היהודיות. חלקם עוזבים את הבית המסורתי-גלותי ומצטרפים לתנועות נוער ציוניות במטרה לעלות לארץ ישראל.
הגדי בשיר הוא דימוי. שערן, על פי הרקע לתקופה, למי משול הגדי.
2. ציינו שלוש סיבות לכך שהגדי היה עצוב.
3. מהו, לדעתכם, אותו "חד גדיא" שבו שם האב את הגדי?
4. מה החליטו שני האחים לעשות עם הגדי ומדוע?
5. א. מה אפשר לומר במקום "אי אפשר" בבית השלישי?
ב. מה אפשר לומר במקום "אני מושך כתפי" בבית השביעי?
6. בבית האחרון הגדי מתואר כחופשי. מדוע חופש זה הוא סמלי?
7. מהו **המסר העיקרי** שרצה המשורר להעביר לנו?
א. צריך לאהוב את כל בעלי החיים. ב. אסור לסגור חיות במלונה.
ג. חשוב שכל אחד יחיה באמונתו ללא כפייה. ד. מי שאוהב חיות בסוף מצליח.
8. בשיר: "חד גדיא" בהגדה של פסח מופיעות מילים ארמיות. הנה תרגומן.
חד גדיא – גדי אחד, **אתא** – בא, **תורא** – שור, **מיא** – מים, **נורא** – אש, **חוטרא** – מקל, **כלבא** – כלב, **שונרא** – חתול
מה מייחד את המילים בארמית?
9. קראו את השיר בהגדה של פסח, וערכו השוואה בין שני השירים על-פי תבחינים שתבחרו. סכמו במה שונים שני השירים, ובמה הם דומים.

חד גדיא / לאה גולדברג

מן החוץ זנק מקל,
על הפלב התנפל
ובשצף רב חבט
והכה בו מכל צד.

השתולל אז שביב האש,
במקל לנקם בקש,
התלקח פיף ופף
המקל כליל נשרף.

שטף מים, מים גל
על האש קפץ חיש קל,
השתרע רגע קט
והאש פבתה מיד.

האזינו חבריא
מעשה בחד גדיא,
הספור איש לא בדה
כף פתוב בהגדה.

אבא אל השוק הלך
וקנה גדי צח ורך.
זה הגדי, גדי עזים
הוא קנה בשני זוזים.

החתול ארץ שפם
מחשבה רעה זמם,
את הגדי תפס בכף
ואחר אותו טרף.

זאת ראה והתמרמר
הכלבלב שבחצר,
לזולל הוא לא סלח
ונשוך אותו נשך.

משימות

1. גם שיר זה מבוסס על השיר מתוך ההגדה. ערכו רשימה של כל הדמויות על-פי סדר הופעתם בשיר, וציינו תכונה אחת לכל דמות.
2. מה המיוחד בסדר הופעתן של הדמויות בשיר?
3. מבנה השיר הוא מתגלגל. הסבירו טענה זו.
4. כיצד מתוארים בשיר בעלי החיים: הגדי, החתול, השור?
5. כיצד מסתיים השיר? ואיזו אווירה נוצרת?
6. מהו המסר המועבר בשיר זה?
7. במה דומה או שונה שיר זה מהשיר בהגדה של פסח?
8. העתיקו חמישה זוגות של מילים מתחרזות. מה מיוחד בחריזה בשיר?

לדיון

לחד גדיא המסורתי קמו עיבודים שונים המתאימים לתקופות שונות. אחת האפשרויות לחבר את השיר של לאה גולדברג לתקופתנו היא באמצעות המושגים האלה: **שימוש בכוח, עדריות, חוסר שליטה, התנערות מאחריות** ועוד. בחרו באחד המושגים, ונסו להסביר את השיר באמצעותו.